

ВІДЗИВ
офіційного опонента на дисертацію Панас Юлії Володимирівни
«Рефлексивні механізми професійної мобільності особистості»,
поданої на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук із спеціальності
19.00.01 – загальна психологія, історія психології

Актуальність теоретичних і прикладних засад дослідження, що рецензується, зумовлена новими вимогами часу, що ставляться перед особистістю та її можливостями у самостійному і відповідальному розв'язанні нею і життєвих, і професійних задач. Дисертаційне дослідження Панас Юлії Володимирівни «Рефлексивні механізми професійної мобільності особистості» присвячене важливій темі, адже реформування системи охорони здоров'я, запровадження бюджетно-страхової медицини внаслідок інтеграції України в європейське співтовариство потребує фахівців, які відповідали б світовим стандартам й володіли навичками швидкого реагування на інноваційні зміни в професійній діяльності, адаптаційними вміннями внутрішньої мобілізації власних ресурсів в проблемних ситуаціях, а також знаннями з оволодіння новими інформаційними та професійними технологіями.

За таких умов безперечно актуальною є проблема професійної мобільності медичних сестер як інтегральної характеристики їх успішної самореалізації, тому запропонована дисертаційна праця імпонує актуальною постановкою. Особливо актуальним дане дослідження робить вивчення рефлексивного змісту професійної мобільності особистості, адже рефлексія відіграє провідну роль в ефективній, гармонійній самореалізації особистості, у забезпеченні процесу професійного розвитку й саморозвитку. Зрозуміло, що в такому сенсі необхідна нова парадигма наукового дослідження, де було б проведено селекцію створених як у загальній, так й у медичній психології, ідеальних моделей вивчення феноменів рефлексії та професійної мобільності медичних сестер й одночасно запропонувати підхід до дослідження їх реального стану, що спробувала зробити дисертантка.

Вивчення тексту дисертації Панас Юлії Володимирівни, автореферату, опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що рецензована робота є результатом реального дослідження автором проблем професійної мобільності та рефлексії медичних сестер.

Слід відзначити чітку структурованість роботи та послідовність викладання матеріалу дослідження. Юлія Володимирівна конкретизує об'єкт, предмет і мету дослідження, які відображають логіку теоретичного та емпіричного розділів дисертації. Теоретико-методологічні засади відповідають його предметному спрямуванню. Використана теоретична база повною мірою забезпечує висвітлення проблематики та можливість вирішення дослідницьких завдань. У представленій дисертації висвітлено передумови дослідження означеної проблематики, теоретично узагальнено її представлення в роботах вітчизняних і зарубіжних науковців, проведено категоріально-понятійний аналіз професійної мобільності особистості та окреслено специфіку проявів рефлексії та професійної мобільності в професійній діяльності медичної сестри.

Вирішуючи означену проблему, що є досить багатоаспектною, авторка спрямувала теоретичну частину свого дослідження на розгляд та аналіз основних підходів до вивчення проблеми професійної мобільності на історико-методологічному та сучасному етапах. Основний зміст проведеного аналізу представлений у *першому розділі* дисертації. Дисертантка узагальнила концептуальні підходи до дослідження професійної мобільності, де основна увага зосереджується на таких характеристиках особистості, які зумовлюють активність її професійної діяльності, умов, цілей, перспектив і залежать від рівня професійної мотивації, когнітивного розвитку, адаптивності, й водночас здатності до ризику, комунікативності, ініціативності, самостійності й креативності фахівця.

У цьому розділі зазначено, що важливими є дослідження, в котрих рефлексія розглядається як механізм свідомості, який пояснює процес мислення особистості, усвідомлення себе як суб'єкта різного виду діяльності.

При цьому дисертантка слушно зауважує, що особливого значення набувають рефлексивні механізми, основна роль яких полягає в усвідомленні й зіставленні власних індивідуальних якостей, реальних можливостей із зовнішніми вимогами. У цьому полягає не тільки *новизна*, але і *теоретична значущість* роботи.

Далі Юлія Володимирівна спрямовує свій інтерес на розробку концептуальних засад вивчення професійної мобільності медичної сестри і пропонує теоретичну модель структури професійної мобільності медичних сестер із обґрунтуванням структурних компонентів. Результати цієї розробки презентовано у другому розділі дисертації.

Слід зазначити, що структурна модель є теоретичною основою для встановлення психологічного змісту виокремлених компонентів в особистісно-психологічних характеристиках медичних сестер.

Базуючись на основних положеннях щодо вивчення змісту й структури професійної мобільності медичних сестер, дисертантка визначає поняття професійної мобільності медичної сестри як інтегративну властивість особистості медсестри, що характеризується стійкою мотивацією до діяльності фахівця-медика, активністю й ініціативністю в оволодінні новими знаннями у галузі медицини, їхнім доцільним використанням у конкретних професійних ситуаціях сфери охорони здоров'я, швидкою адаптацією до нових умов діяльності, оперативністю прийняття рішень й оволодіння новими медичними технологіями, чіткістю, гнучкістю та компетентністю при виконанні професійних завдань.

Важливим кроком у даному дослідженні є розробка авторської анкети «Професійна мобільність медичної сестри» та презентація процедури стандартизації, що дає змогу говорити про відповідність розробленого діагностичного інструментарію до сучасних психометричних вимог до опитувальників.

Представлення опрацьованих емпірико-діагностичних даних здійснено у третьому розділі «Аналіз та інтерпретація результатів емпіричного дослідження професійної мобільності медичних сестер».

За результатами запропонованої авторської анкети дисертанткою визначено рівні професійної мобільності медичних сестер (низький, середній, високий). Застосуванням непараметричного критерію χ^2 -Пірсона та t -критерію Ст'юдента підтверджено достовірний характер відмінностей в розподілі рівнів професійної мобільності та встановлено статистично значущі відмінності в переважній більшості діагностичних показників у групах медичних сестер із середнім та високим рівнями прояву професійної мобільності.

Поступовість застосування методів математичної статистики дала змогу встановити обґрунтовані результати. Так, використання факторного аналізу дало змогу отримати однозначно інтерпретовану факторну структуру особистісно-психологічних характеристик професійної мобільності у досліджуваних групах: у групі медичних сестер із середнім рівнем професійної мобільності виокремлено три головних фактори «рефлексивність» «оцінка результатів у професійній діяльності» та «емпатія»; у групі медичних сестер із високим рівнем професійної мобільності – «рефлексивність», «інтуїтивний канал емпатії» та «адаптивні здібності».

Застосування кластерного аналізу суттєво доповнило попередні емпіричні дані й дало змогу сформувані такі кластери за показниками медичних сестер із середнім рівнем професійної мобільності: кластер I «програмування», кластер II «нервово-психічна стійкість», кластер III «соціальна корисність»; із високим рівнем професійної мобільності – кластер I «робочий мотиваційний профіль», кластер II «емпатія», кластер III «особистісний адаптаційний потенціал».

На завершальному етапі проведеного дослідження запропоновано диференціацію рефлексивних механізмів професійної мобільності медичних

сестер: середній рівень прояву професійної мобільності забезпечується рефлексивним механізмом регламентованої оперативності сестер, що функціонує завдяки критично-аналітичній і пізнавальній діям; високий рівень прояву професійної мобільності забезпечується рефлексивним механізмом емпатійної оперативності, в межах якого виокремлено стимулюючу, пристосувальну та інтеракційну дії.

Загалом результати дослідження викладені чітко і послідовно, що свідчить про досягнення поставленої у дослідженні мети та успішного розв'язання висунутих задач. На основі аналізу дисертації, автореферату та публікацій можна зробити висновок, що виконана робота є самостійним, завершеним дослідженням, яка характеризується науковою та практичною значущістю. До найбільш істотних наукових результатів, які містяться в дисертації, можна віднести:

- конкретизацію психологічного змісту професійної мобільності й окреслення основних психологічних характеристик рефлексії особистості;
- розробку теоретичної моделі професійної мобільності медичних сестер із обґрунтуванням структурних компонентів;
- удосконалення діагностичного інструментарію з вивчення професійної мобільності медичних сестер у шляхом розробки авторської анкети «Професійна мобільність медичної сестри»;
- обґрунтування диференціації рефлексивного механізму емпатійної оперативності особистості та рефлексивного механізму регламентованої оперативності особистості у професійній мобільності медичних сестер.

Наукові положення та результати емпіричного дослідження пройшли апробацію на науково-практичних заходах міжнародного та всеукраїнського рівнів. Дисертація містить дані про результати впровадження у вищих навчальних закладах, медичному коледжі та лікувально-профілактичних закладах.

Дисертаційна робота має практичну значущість, адже розроблена анкета «Професійна мобільність медичної сестри» може застосовуватись в

практичній роботі психологів медичних закладів з надання індивідуальних консультацій, у професійному відборі та в процесі комплексного навчання медичних сестер під час підвищення і підтвердження кваліфікації, а також отримані висновки роботи можуть використовуватися при викладанні навчальних дисциплін «Загальна психологія», «Основи медичної психології», «Психологія особистості», «Психодіагностика», «Диференціальна психологія», «Психологія праці та інженерна психологія», «Основи медсестринства».

Оцінюючи загалом дисертаційну роботу позитивно, доцільно висловити деякі зауваження та побажання:

1. Обґрунтування теоретичних засад предмету дослідження засвідчує наукову поінформованість дисертантки, втім доцільно було б більше уваги зосередити на визначенні ролі професійної мобільності та рефлексії у професійній діяльності фахівця в системі охорони здоров'я. Також хотілось б уточнити – чи торкалися Ви у своєму дослідженні розгляду особливостей негативного впливу професійної мобільності на професійну діяльність медичних сестер?

2. У роботі здійснено окреслення основних психологічних характеристик рефлексії особистості. Проте у емпіричній частині здійснено аналіз рефлексивності медичних сестер. Тому, на наш погляд, було б варто виокремити чіткіше розмежування понять «рефлексія» та «рефлексивність».

3. Досить цінним матеріалом для роботи практичних психологів медичних закладів є розроблена анкета «Професійна мобільність медичної сестри», що зазначено у практичному значенні отриманих результатів дисертації. Проте, на наш погляд, можна було б представити більш розгорнуто опис дії рефлексивних механізмів професійної мобільності медичних сестер і на основі цього розробити програму впровадження рефлексивних механізмів у професійну діяльність медичних сестер або практичні рекомендації для роботи психолога у вказаному напрямку.

Втім, наявні в роботі недоліки принципово не знижують якості дисертаційної роботи, яка є актуальним, завершеним самостійним науковим дослідженням.

З огляду на викладене вважаємо, що дисертаційне дослідження Панас Юлії Володимирівни «Рефлексивні механізми професійної мобільності особистості», подане на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук, відповідає вимогам щодо робіт такого рівня, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології.

Доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри загальної та диференціальної психології
Південноукраїнського національного
педагогічного університету
імені К. Д. Ушинського

Проректор

О.П. Саннікова

Т.І. Койчева